

Nr 2.

Ankom till riksdagens kansli den 7 augusti 1914 kl. 12 m.

Sammanatta lag- och jordbruksutskottets utlåtande i anledning av väckt motion om upphävande av inmutningsrätten till mineralfyndigheter och dess ersättande med ett koncessionssystem.

Närvarande: herrar greve Lagerbjelke, Lindhagen, Stärner, E. A. Lindblad, greve Spens, Ingeström, friherre Gyllenstierna,*) Pettersson i Södertälje, Olsson i Broberg, Andersson i Grimbo*) och greve R. G. Hamilton.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Uti en inom andra kammaren väckt motion, nr 135, vilken blivit överlämnad till behandling av sammansatta lag- och jordbruksutskottet, har herr *Carl Lindhagen* hemställt, »att riksdagen ville 1) anhålla, att Konungen måtte för riksdagen framlägga förslag till lagstiftning, varigenom inmutningsrätten till mineralfyndigheter upphäves och ersättes med ett koncessionssystem för tillgodogörande av dylika fyndigheter; samt 2) för sin del i avvaktan på nämnda lagstiftning antaga en provisorisk lag om upphävande av inmutningsrätten och föreskrift, att Konungens tillstånd må erfordras för bearbetande av ny mineralfyndighet.»

Enahanda yrkanden hade av samme motionär blivit framställda uti en vid första lagtima riksdagen under innevarande år väckt motion, nr 191 i andra kammaren, vilken motion emellertid till följd av riksdagens upplösning icke blev föremål för dess behandling.

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 9 saml. 2 avd. 2 häft. (Nr 2.) 1

Uti sistnämnda motion anförde herr Lindhagen till stöd för sin ifrågavarande hemställan följande, av honom jämväl nu återopade motivering:

»Även i tider, då den privata äganderätten till jord som mest uppburits av lagarne och åskådningssätten, har det framstått såsom en fråga för sig, om denna äganderätt även rättsligen och rätteligen borde inbegripa mineralier, som gömdes i jorden. Man har hävdadt, att staten, icke jordens innehavare, vore ägare till desamma.

Den äldre rättsvetenskapen höll före, att denna statens rätt eller det så kallade bergsregalet uppstått först på tolfte och trettonde århundradet genom enväldshärskares maktspråk. Den nyaste rättsforskningen åter har uppdragat, att statens rätt till mineralierna varit lag eller hävd mycket långt tillbaka i tiderna hos många olika folk, särskilt under inflytande av phönisisk eller romersk rätt.

Denna rättsuppfattning är naturlig. Den privata äganderätten till jord skyddas eller angripes, allteftersom tillgången på jord överstiger eller understiger den allmänna efterfrågan och behovet därav för mänsklig tillvaro. Då mineralierna hava stort brukningsvärde, men deras förekomst är sällsynt, har man ansett det behöfligt och följaktligen även riktigt, att de tillhörde staten, det vill säga alla medborgare.

Nämnda åskådning, som framträtt nästan överallt, har dock under vissa tider varit grumlad eller till och med bortglömd. Detta antingen i följd av den enskilda egennyttans ingripande eller på grund av manchesterprincipers landvinningar.

Sålunda tillhörde i Storbritannien mineralierna förr kronan, men med dess sjunkande makt tillskansade sig jorddrottarna dem. Följden har blivit, att enligt nuvarande rätt i England tillhöra endast guld- och silverfyndigheter ännu kronan, därför att det icke finnes några sådana. Alla övriga förefintliga mineralier äro inneslutna i jordäganderätten. Denna senare rättsuppfattning har överförts till Förenta staterna.

I Frankrike tillhöra mineralfyndigheterna sedan gammalt staten. Även här sökte jorddrottarna och förmådde även för någon tid tillvälla sig en del av denna rätt, men kronan lyckades, senast på 1400-talet, återtaga vad den förlorat. Under franska revolutionstiden anbefalldes physiokraterna, att gruvorna skulle avstås till jordägarna. Denna lära bekämpades segerrikt av Mirabeau, och nationalförsamlingen förklarade dem för nationalegendom. Detta är i huvudsak ännu gällande rätt i Frankrike. Statskoncession erfordras för att få idka gruvdrift och staten bestämmer villkoren. Varken jordägaren eller upptäckaren hava några lagliga företrädesrätter till gruvdriften.

På enahanda grundsatser som den fransyska rätten bygger även gruvlagstiftningen i Belgien, Holland, Luxemburg, Spanien, Portugal, Grekland, Turkiet och Tunis.

Italien har ej någon enhetlig gruvlagstiftning. Den sardiniska gruvstadgan överensstämmer med fransk rätt. På ett par orter tillhöra alla eller vissa mineralier jordägaren. På övriga ställen äro de sedan romartiden skilda från jordegendomen. För ny gruvdrift fordras dock överallt statslig koncession. Salt är nationalegendom.

För Tyskland, Österrike och Schweiz gäller, att förfogandet över mineralierna har tillkommit och fortfarande tillkommer staten. Någon jordägarers rätt eller någon egen rättighet för uppfinnaren finnes icke. Emellertid har på senare tider särskilt från och med 1850- och 60-talen staten avstått sin företrädesrätt och tills vidare medgivit envar att förvärva rätt till gruvor på vissa i lagarne fastställda betingelser. Särskilt har detta i Preussen mest konsekvent genomförts. Denna rätt till fri inmutning kallas bergsbrukets friförklaring.

Norsk gruvlagstiftning bygger i huvudsak på den tyska uppfattningen.

Vilka grundsatser, som i Sverige må hava gällt för gruvrätten från äldsta tider, synas icke vara av forskningen uppdagade. Att regalrätten till gruvor redan under senare tiden av medeltiden varit genomförd, antages dock såsom givet. Tämligen otvetydigt uttalas detta i 1485 års förordning om malmberg. Under Gustav den I:ste framträdde regalrätten tydligt; alla malmberg i Sverige lyda till kronan, heter det i ett kungligt påbud. Under de följande tiderna stödde sig alla författningar om bergsbrukets ordnande på uppfattningen av kronan såsom ägare till mineralierna. Denna regalrätt låg även till grund för 1600-talets gruvlagstiftning. I en författning från den tiden kallas hela bergsnärningen för kronans bergverk. Denna regalrätt utövades dels så, att kronan drev bergsbruk för egen räkning — år 1639 ägde kronan exempelvis i Södermanland 8 gruvor, 5 hyttor och 9 hamrar — och dels privilegierade personer att idka gruvdrift. På 1700-talet började emellertid även här göra sig gällande enahanda strömningar som i Tyskland till förmån för bergsbrukets friförklaring. I förordningen den 27 augusti 1723 stadgades sålunda, att med ordet regale därefter ej skulle förstås annat, än att kronan förbehöll sig att privilegiera den, som hade håg, lust och förmögenhet att idka gruvdrift. Uppfinnarens rätt bestämdes i sammanhang härmed till fjärdedelen av gruvan och vid vissa ädlare verk till hälften. Med tiden utsträcktes uppfinnareandelen i allmänhet till hälften. Någon bestämd rätt för jordägaren att

deltaga i arbetet nämnes ej i 1723 års författning. En konsekvens av densamma var emellertid, att jordägaren skulle medgivas att för andra hälften deltaga i gruvdriften. Denna konsekvens utdrogs av senare författningar och gäller även för närvarande. Men därvid kvarstår till följd av regalrätten, att jordägaren ej får förbjuda andra bearbeta mineralfyndigheter samt måste själv uppträda som uppfinnare och iakttaga därför stadgade former för att vinna rättighet att bryta mineralier å egen mark.

Av den förestående framställningen framgår således, att hos de anglosachsiska, latinska och germaniska folken statsmaktens äganderätt till mineralierna varit ursprungligen en i det stora hela självskriven och erkänd sak. Med tiden har emellertid förhållandena utvecklats så, att inom England mäktiga jordmagnater usurperade denna rätt från kronan till förmån för jordägaren, vilken nya rättsordning ännu bibehållit sig inom den alltid mycket konservativa anglosachsiska rätten. Bland de latinska folken och deras efterliknare har däremot statsmakten, segerrikt avvisande de enskilda jordägarnes även här framkomna anspråk, ännu in i våra dagar bibehållit sin suveränitet över malmfyndigheterna. Den germanska rätten slutligen har gått den vägen, att staten utan att uppgiva regalrätten tills vidare disponerat densamma på det sättet, att vem som helst, som upptäckte en mineralfyndighet, privilegierats att för egen räkning bearbeta densamma med eller utan tillåtelse för jordägaren att till någon del få deltaga i arbetet.

Härav följer således, att regalrätten till gruvor fortfarande ligger till grund för den svenska gruvlagstiftningen. Ett utbyte av inmutning mot koncessionssystemet innebär således ur privaträttslig synpunkt ingen fullständig nyhet, utan blott en förändring i det sätt, varpå staten använder sin regalrätt.

Det bör då möta så mycket mindre betänkligheter för en dylik förändring, om ett verkligt behov därav verkligen förefinnes. Så är ock förhållandet. Man har på senare tider haft tillräckligt nedslående erfarenheter av den nuvarande lagstiftningens äventyrliga verkningar. Även de, som ej vilja giva något erkännande åt synpunkten, att värdeutbyte av mineralierna bör i möjligaste mån komma nationen i sin helhet till godo, måste dock medgiva, att det även här finnes statsintressen att bevaka, vilka aldrig komma till sin rätt genom den fria inmutningen. Insikten härom vaknar mer och mer.

Våra erfarenheter ha också redan lett till vissa inskränkningar i inmutningsrätten. Sålunda blev genom 1886 års lag om eftersökande och bearbetande av stenkolsfyndigheter koncessionssystemet tillämpat på

dessa. En annan sådan tidsföreteelse är det provisoriska upphävandet sedan år 1902 av inmutningsrätt inom Norrbottens län för annan än kronans räkning å kronojord, som ej innehaves under ständig besittningsrätt eller är anslagen till boställe. Från 1907 har enahanda förbud utfärdats för Västerbottens och Jämtlands län. Ett lika tydligt språk, i vilken riktning erfarenheten lärt oss, att gruvlagstiftningen nu bör gå, talar den uppgörelse, som på statsmaktens initiativ åren 1907 och 1908 ägt rum i fråga om statens delägarskap i och lösningsrätt till järnmalmsförekomsterna i Kiruna och Gellivare samt Svappavaara. Det förtjänar också omnämnas, att inom de två nordligaste länen på senare tider med riksdagens tillåtelse skett åtskilliga upplåtelser å kronojord för bearbetande av icke inmutningsbara bergsprodukter med tillämpning av koncessionssystemet.

En ohållbar konsekvens av inmutningsrättens bibehållande är särskilt att anteckna.

Sakkunnige intyga, att en relativt obetydlig del av landet och i synnerhet av Norrland ännu varit föremål för detaljerade undersökningar om mineralförekomster. Det är därför ett förhastat påstående, som ofta på lösa antaganden framkastas, att icke mycket vidare vore att upptäcka. Professorn vid tekniska högskolan W. Petersson erinrar i detta avseende i ett utlåtande, hurusom den ivriga malmundersökning, som föranleddes av järnvägsbyggandet Gellivare—Ofoten, resulterade till upptäckandet inom Jukkasjärvi och Gellivare socknar av en mängd malmfyndigheter inom områden, där förut inga eller endast enstaka fynd voro kända, såsom Tuollavaara, Ekströmsberg, Mertainen, Leveäniemi m. fl. Oaktat denna systematiska undersökning, upptäckas där fortfarande nya fyndigheter.

Man säger nu, att inmutningsrätten är nödvändig för upptäckandet av nya fyndigheter. Under antagande, att ett sådant upptäckande är särdeles nödvändigt även för närvarande, varom olika meningar göra sig gällande, bör detta lika väl kunna ske med koncessionssystemet, såsom erfarenheten ju ock visat. De upptäckter, som göras av gruvarbetare och andra ensamma letare samt av dessa sedan mot en ringa ersättning överlåtas åt andra, som hava tillfälle att närmare undersöka saken, kunna och pläga också med koncessionssystemet särskilt honoreras, och detta ofta på ett rättvisare sätt än under köpsläende med förste spekulant, som anmäler sig. En verklig malmundersökning åter av en trakt kräver en välutrustad och dyrbar vetenskaplig expedition. Dylika expeditioner bekostas för närvarande av enskilda kapitalister. Skulle åter dessa, ifall deras vinst genom koncessionssystemet i någon

mån begränsades, upphöra därmed, vilket dock icke behöver bliva händelsen, ligger det i varje fall nära till hands, att staten själv utrustar dylika vetenskapliga expeditioner.

Medel för en början till en dylik expedition beviljades också vid 1907 års riksdag i syfte att åstadkomma utredning rörande malmförekomster och tekniskt användbara bergarter kring den ifrågasatta inlandsbanan. Detta beslut föranleddes av ett vid riksdagen framställt, ännu vidsträcktare yrkande om en undersökning i hela riket av mängden förefintliga nyttiga mineralier. Uti ett i detta ärende infordrat yttrande betonade chefen för geologiska undersökningen vikten av sådana undersökningar genom statens försorg.

Det ligger i öppen dag och medgives även av sakkunnige, att dylika undersökningar å statsverkets sida icke rimligen låta sig förenas med tillvaron av inmutningsrätten, med vars tillhjälp enskilde kunna obehindrat passa på att tillgodogöra sig frukterna av statens utredning. Ur denna synpunkt kan den beslutade statsundersökningen kring inlandsbanan knappast betecknas annat än som ett obetänksamt företag. Lika orimligt skulle det varit, om riksdagen bifallit en år 1907 väckt motion att med statsmedel direkt understödja enskilda för upptäckande av malmfyndigheter för dessas egen räkning.

Av det anförda framgår, såvitt jag förstår, att tiden nu är inne i vårt land att indraga inmutningsrätten och återgå till ett mera kontrollerat förfogande över mineralrikedomarne. Därmed är icke sagt, att ej inmutningsrätten fyllt sitt värv under vissa perioder. Men varje rättsinstitut är underkastat förvandlingens lag. Nya tider och nya förhållanden hava sina särskilda krav. Bergsbrukets redan nådda utveckling, tidens rastlösa strävan att med oanade hjälpmedel skapa enskilda monopol och framkalla rovbrytning, våra egna erfarenheter i dylika avseenden, allt detta bör ha uppdagat, att staten bort redan för länge sedan ha inslagit på andra vägar i begagnandet av sin regalrätt till mineralierna. Likaväl som man i Preussen funnit tiden vara inne att genom en återgång till koncessionssystemet skydda landets förnämsta mineraltillgångar, kol och salt, mot den enskilda spekulatören, lika väl bör det gamla järnbärrlandet bereda sig ett motsvarande skydd för sina återstående främsta malmtillgångar. Härmed är icke sagt annat, än att man i alla fall både kan och bör tillgodose såväl uppfinnarens och jordägarens skäliga anspråk som industriens krav att erhålla tillräckligt med malm utan olämpliga hinder och omgångar.

År 1908 väcktes ett förslag om ny gruvlagstiftning i syfte att inmutningsrätten skulle upphävas samt nya fyndigheter av nu inmutbara

mineralier i stället bearbetas av staten eller ock av enskilde efter erhållen statskoncession. Förslaget avlogs av riksdagen, i andra kammaren dock efter omröstning med 116 röster mot 95, vilka senare avgåvos för en reservation inom lagutskottet i motionens syfte.

År 1909 återkom detta förslag och framlades även samma år en proposition om upphävande av inmutningsrätten på kronojord och dess ersättande med andra bestämmelser. Propositionen vann ej i sitt dåvarande skick riksdagens bifall och även motionen avlogs i andra kammaren.

År 1910 återkom Kungl. Maj:t med sitt förslag från föregående år, jämkat i anslutning delvis efter de i riksdagen gjorda erinringarna. Likaledes upprepades det förutnämnda motionsyrkandet. Riksdagen ansåg emellertid även då, att frågan borde undergå en ytterligare granskning och antog icke heller då något förslag i ämnet. Emellertid avgåvo samtliga ledamöter från andra kammaren i sammansatta lag- och jordbruksutskottet en reservation, däri de förordade, att vid den förnyade granskningen borde arbetet särskilt inriktas på, att en ny lagstiftning i allmänhet kom till stånd för både kronans och enskildes mark, byggd på koncessionssystemet, och yttrades i reservationen härom bland annat följande:

Enligt vår uppfattning bör en ny i stort sett enhetlig gruvlagstiftning komma till stånd, byggd på den principen, att mineralier, i den mån de ej redan äro tagna i bruk av enskilda, skola närmast falla inom statens intresseområde, oavsett om fyndigheten ligger på kronans eller enskildas mark. Olika meningar äro rådande om vilken princip beträffande äganderätten till mineralfyndighet ligger till grund för den nuvarande gruvlagstiftningen. Säkerligen kan man här ej komma längre än till att oklarhet råder i detta ämne. Denna oklarhet bör då undanröjas och detta förefaller av flera skäl böra ske genom ett förklarande, att mineralierna falla inom statens intresseområde i stället för att gå den motsatta vägen och fränkänna staten alla anspråk. Detta utesluter icke att givetvis även andra berättigade intressen i synnerhet jordägarens och upptäckarens måste behörigen tillgodoses.

För en ny lagstiftning, som sålunda måste grundas på ett koncessionssystem, föreligga för närvarande två förebilder.

Den ena är lagen angående eftersökande och bearbetande av stenkolsfyndigheter den 28 maj 1886. Sedan utredning skett i anledning av ansökan om tillstånd (koncession) i nämnda syfte, prövar Konungen, huruvida med hänseende till företags gagn för orten och det allmänna koncession i enlighet med lagen må sökanden beviljas. Söka flera koncessioner inom samma område, bestämmer Konungen, beroende av tiden, då ansökningarna inkommit, vilka av sökandena, vare sig de äro jordägare, upptäckare eller andra, må äga företräde till koncessionens erhållande. Upptäckare är dock berättigad att, om annan erhåller koncessionen, av denna erhålla skälig gottgörelse, vars belopp bestämmes i koncessionen. Skada och intrång, som tillskyndas jordägare eller annan, skall ersättas av den, som innehar koncessionen. Jordägaren är dessutom berättigad att med visst avdrag erhålla en avgift mot-

svarande värdet av $\frac{1}{75}$ av vad å området vinnes och i dagen uppfordras. Koncessionen är ej begränsad till någon viss tid men kan förverkas. Någon avgäld erlägges icke till staten.

Den andra förebilden innefattas i det nu framlagda kungliga förslaget. Detta påminner till anläggningen om inmutningsrätten och giver i regel liksom denna företrädesrätt åt den, som kommer först. I övrigt innefattar dock förslaget ett utbildat system för statslig koncession med viss begränsning i tiden för upplåtelsen samt rätt och i visst fall skyldighet för kronan att inlösa anläggningarna, då koncessionen upphört. I avgäld till kronan skall erläggas i vanliga fall 20 procent av företagens efter vissa grunder beräknade nettovinst. Ett beaktansvärt villkor är, att Konungen äger föreskriva, att järnmalm, som ur fyndigheten vinnes, icke eller allenast i viss omfattning må såsom råvara exporteras ur landet.

Hur en ny huvudsakligen enhetlig gruvlagstiftning, grundad väsentligen på koncessionssystemet, bör i sina detaljer utformas, kan naturligtvis icke annat än efter närmare undersökning utrönas. Säkerligen bör den bestå av någon lämplig sammansmältning av förenämnda båda system. Att någon väsentligare skillnad härvid lika litet som för närvarande bör göras, ifall marken äges av kronan eller enskilde, är redan framhållet. Icke heller påvisas, att någon synnerlig brådskande föreligger för att redan nu utfärda en lagstiftning för kronomark utan avvaktan på den erforderliga utredningen över ämnet i hela dess vidd.

Denna reservation bifölls utan votering av andra kammaren. Då emellertid ingenting avhördes, kom den *interpellation* rörande naturriksdomarne m. m., som år 1912 riktades till justitieministern, såsom i en föregående motion närmare angivits, att omfatta även malmfyndigheterna. Härpå svarade justitieministern:

I fråga om gruvor och malmer har den meningen alltmera gjort sig gällande, att den nuvarande inmutningsrätten bör utbytas mot ett koncessionssystem, som sätter staten i stånd att med behörigt tillgodoseende av jordägarens och upptäckarens berättigade intresse kontrollera brytning och export. Och synes mig denna tanke förtjäna synnerligt beaktande.

Naturligtvis är även denna sak synnerligen brådskande, och skall den rationellt bedrivas, så bör liksom i Norge i avvaktan på den definitiva lagstiftningen en provisorisk lag komma till stånd. Under sådana förhållanden är det emellertid ägnat att väcka en viss uppmärksamhet, att regeringen den 24 oktober 1913 tillsatte en *malmkommission* med uppdrag att verkställa en allsidig utredning angående det lämpligaste sättet för nyttiggörande av statens norrländska malmfyndigheter. Denna beredning har ett rent tekniskt uppdrag, dess uppgift är i och för sig mycket betydelsefull och den lär jämväl bliva föranledd att för jämförelser behandla sin uppgift med hänsyn till hela riket. Men frågan om inmutningsrättens upphävande och den sociala hänsynen till frågan

ligger utanför kommissionens arbetsområde. Man frågar sig då: när skall omsider ett arbete igångsättas även för den senare angelägenheten, bakom vilken 1910 stod en såsom till synes enhällig andra kammare? Måhända blir frågan ej aktuell på allvar, förrän spörsmålen om naturrikedomarnas bevarande kommer att bli en programpunkt i riksdagsmannavalen. Men då är det kanske för sent.»

På sätt motionären erinrat, har förevarande fråga vid åtskilliga föregående tillfällen varit föremål för riksdagens prövning. Motioner av i allt väsentligt samma innehåll och avfattning som den nu föreliggande väcktes sålunda vid 1908, 1909 och 1910 års riksdagar.

*Utskottets yt-
rande.*

Vid 1909 års riksdag framlade Kungl. Maj:t förslag till lag om ändringar i gruvlagstiftningen, avseende upphävande av rätten till inmutning beträffande all kronojord, som ej innehades under ständig besittningsrätt eller vore till boställe anslagen. I anseende till kamrarnas skiljaktiga beslut förföll emellertid denna fråga för nämnda riksdag, och den av herr Lindhagen väckta motionen avslogs av båda kamrarna, i första kammaren utan debatt och i andra kammaren med 99 röster mot 82.

Vid 1910 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t upphävande av inmutningsrätten beträffande kronojord, som stode under kronans omedelbara disposition eller upplåtits till begagnande under viss tid, varjämte Kungl. Maj:t framlade förslag till vissa bestämmelser och lagändringar i syfte av inmutningsrättens ersättande med annan ordning för tillgodogörande av mineralfyndigheter å nyssberörda slags jord. Kungl. Maj:ts ifrågasvarande förslag blevo emellertid av riksdagen bifallna endast så till vida, att riksdagen godkände sådana ändringar i gruvestadgan, att inmutning icke skulle få ske å kronojord, som genom beslut av Konung och riksdag förklarats skola utgöra statsgruvefält. I sammanhang härmed beslöt riksdagen för sin del utläggande av vissa områden i Norrbottens län såsom statsgruvefält. Sammansatta lag- och jordbruksutskottet, som till förberedande behandling förehaft såväl berörda propositioner som en av herr Lindhagen i förberörda syfte väckt motion, förklarade i sitt utlåtande, att det syntes utskottet, som om de principer, som kommit till uttryck i de kungl. förslagen, vore i det hela tillfredsställande, när man ville upphäva inmutningsrätten. På grund av åtskilliga anmärkningar, mestadels av formell natur, vilka utskottet funnit anledning framställa emot förslagen, avstyrkte utskottet emellertid desamma. Efter återremiss från båda kamrarna och sedan utskottet avgivit nytt yttrande i ämnet,

Bihang till senare riksdagens protokoll 1914. 9 saml. 2 avd. 2 häft. (Nr 2.) 2

såvitt angick den med återremissen åsyftade frågan om utläggande av statsgruvefält, stannade kamrarna slutligen vid det beslut, som ovan anmärkts.

Beträffande herr Lindhagens motion anförde utskottet följande:

»Med avseende å lagstiftningens förhållande till frågan om rätten att bearbeta och tillgodogöra sig i jorden förekommande metaller och mineralier torde man kunna särskilja tre väsentligen olika huvudprinciper, nämligen den engelska, enligt vilken metallerna och mineralierna i rättsligt avseende åtfölja den mark, där de förekomma, den franska eller så kallade koncessionsprincipen, som tillerkänner staten rätt att bestämma vem som skall äga utnyttja dem med hänsyn uteslutande till förmågan hos den, som därtill anmäler sig, och varvid upptäckaren icke har någon given företrädesrätt, samt den i den tyska, svenska m. fl. länders rätt gällande s. k. inmutningsprincipen, enligt vilken rättigheten att bearbeta och tillgodogöra sig en mineralfyndighet i främsta rummet tillkommer dess upptäckare.

Såsom i herr Lindhagens m. fl. ifrågavarande motion erinrats har för vårt land vid olika tillfällen ifrågasatts, att inmutningsrätten måtte beträffande all jord upphävas och ersättas med ett annat system för mineralfyndigheters tillgodogörande. I sistnämnda motion påyrkas utan inskränkning inmutningsrättens ersättande med ett koncessionssystem.

Med avseende härå anförde föredragande departementschefen till det statsrådsprotokoll av den 4 december 1908, som fanns i utdrag fogat vid en av propositionerna i det föreliggande ämnet till 1909 års riksdag, följande: 'Vid flerfaldiga tillfällen under sistförflutna århundradet har yrkats, att inmutningsrätten borde helt och hållet upphävas, således jämväl vad angår den privata jorden. Dessa yrkanden motiverades huvudsakligen med hänvisning till dels det intrång, som jordägarne till följd av inmutningsrätten nödgades lida i sitt förfogande över jorden och som långt ifrån alltid kunde anses behövt eller lämpligt, och dels de olägenheter, som den esomoftast starkt florerande mutsedelshandeln medförde, särskilt därutinnan, att de verkliga idkarna av bergsnäringen tvungos till förmån endast för åtskilliga spekulanter betala överdrivna pris för gruvorna. Under debatterna i denna fråga frambars väl någon gång tanken att medelst ett koncessionssystem ersätta inmutningsrätten, men de ojämförligt flesta av denna rätts motståndare voro av den åsikt, att med inmutningsrättens upphävande mineralierna borde överlämnas åt jordägarens fria förfoganderätt och således bergsnäringens idkare tvingas att i förekommande fall träffa uppgörelse med vederbörande jordägare. På denna princip vilade det förslag till förordning om gruvor,

som — med anledning av 1872 års riksdags begäran om utredning angående ändring i gruvlagstiftningen — blev inom civildepartementet upprättat. Detta förslag mötte emellertid från nästan alla håll starkt motstånd och blev ej framlagt för riksdagen. Vid antagandet år 1884 av förslaget till den nuvarande gruvestadgan visade sig även, att inom riksdagen sympatierna i mycket övervägande grad voro för inmutningsrättens bibehållande.

Jag kan ej heller finna det vara av förhållandena påkallat att nu framlägga förslag om inmutningsrättens upphävande såvitt den privata jorden angår. En ändring i lagstiftningen, varigenom staten tillerkändes äganderätt till mineralierna å jord av sistnämnda slag samt rätt att för egen räkning förfoga över desamma, skulle enligt min mening otvivelaktigt innebära ett obehörigt ingrepp i den bestående jordäganderätten. Skäl av så tvingande natur, att de skulle kunna motivera ett dylikt ingrepp, synas mig ingalunda föreligga. Vad åter angår frågan, huruvida ej möjligen från andra synpunkter vore lämpligt, att inmutningsrätten å enskild jord upphävdes och, utan att staten trädde i den enskilde jordägarens ställe, ersattes med annat system, exempelvis ett koncessionsförfarande av den typ, som hos oss redan gäller beträffande stenkol, torde anledning ej föreligga att upptaga denna fråga till behandling i samband med den nu förevarande. Den i ärendet förebragta utredningen har uteslutande avsett förhållandena å kronojord. Upptagandet av nyss nämnda fråga skulle alltså icke kunna ske utan att ytterligare utredning åvägabragtes. Vilka åsikter man än må äga om lämpligheten av en lagstiftning i den nu antydda riktningen, torde man nödgas erkänna — med hänsyn till de svårigheter, som gruvlagstiftningsärenden städse visat sig innefatta — att en sammankoppling av denna fråga med den nu aktuella om inmutning å kronojord skulle i ännu åtskilliga år fördröja den sistnämndas avgörande. Då i allt fall på grund av den olikhet i utgångspunkt, som mellan dessa frågor förefinnes, föga utsikt torde vara att erhålla en för båda slagen av jord gemensam lagstiftning, har jag ansett den fördel, som en lösning av de båda frågorna i ett samband skulle kunna innebära, ej uppväga olägenheten av att med ordnandet av förhållandena å kronojord ännu i flera år måste anstå.

Såsom i sistomfördälda motion framhållits, har i lagen den 28 maj 1886 angående eftersökande och bearbetande av stenkolsfyndigheter upptagits den franska koncessionsprincipen med rättighet för den som erhåller koncessionen att mot skälig gottgörelse till upptäckaren och full lösen för nödigt område å marken bearbeta fyndigheten. Skälen till den särställning stenkolen sålunda ansetts böra intaga hava huvud-

sakligen varit, att det intrång i jordägarens rätt, tillgodogörandet av stenkolsfyndigheterna medför, vore för stort för att detsamma borde lämnas så fritt, som skedde genom inmutning. Dels vore den mark, varest, såvitt man kände, stenkol i vårt land förekomme, av vida bättre beskaffenhet och högre värde, än de områden, som för annan gruvdrift kunde komma i fråga. Dels måste, i följd av stenkolsflötsernas vidsträckta utbredning och ringa mäktighet, för desammas bearbetande tagas i anspråk ojämförligt större vidder än för bergmalmer.

Vid den tidigare behandlingen inom riksdagen av frågan om inmutningssystemets ersättande vad vårt land angår med ett koncessions-system enligt de principer, som i herr Lindhagens m. fl. förevarande motion ifrågasatts, har framhållits, att gruveindustrien enligt sin natur alltid varit och är av en viss riskabel beskaffenhet. Med de stora uppoffringar och dryga omkostnader, som ofta utan motsvarande vinst äro förenade med densamma, måste det därför fordras en stark uppmuntran för den enskilde, för att han skall driva den och stå risken därför. Även måste det vara en uppgift för lagstiftningen angående denna näringsgren att sörja för att de metaller och mineralier, ett land kan gömma, ej förbliva förborgade skatter, utan att näringslivet och befolkningen och därmed samhället i dess helhet få tillgodonjuta de förmåner, åtkomsten av dessa tillgångar kan medföra. I båda nu angivna avseenden innebär det enligt utskottets mening en fara att så kringrädd bearbetarens eller upptäckarens rätt, som motionärerna herr Lindhagen m. fl. synas önska. Stor försiktighet härutinnan synes utskottet vara av nöden. Att gruve- och bergverksindustrien hos oss nått den grad av utveckling, som skett, därför hava vi enligt utskottets mening i väsentlig grad att tacka den princip om upptäckarens rätt och om fri konkurrens i fråga om denna rätt, som hos oss vunnit hävd.

Från sakkunnigt håll har också ända in i senaste tid inmutningssystemet vunnit erkännande. I det betänkande, som den 7 februari 1907 avgavs av de av regering tillkallade sakkunniga för utredning rörande möjligheten att vid upphävande av inmutningsrätten inom Norrbottens län kunna uppmuntra den enskilda företagsamheten till upptäckande av malmfyndigheter, framhölls sålunda, att inmutningsrätten fortfarande vore av den största betydelse för den svenska bergshanteringen genom den lätthet den bereder denna hantering att erhålla malmer och den sporre till uppletande av sådana, den innebär. Samma mening har sedermera förfäktats såväl av fullmäktige i järnkantoret i deras yttrande över sagda förslag som av andra i ämnet sakkunniga.

Vid nu anförda förhållanden synes det utskottet icke tillrådligt,

att åtgärd vidtages för införande för hela landet av ett sådant alldeles nytt system i det avseende, varom är fråga, som i herr Lindhagens m. fl. ifrågavarande motion påyrkas. Ett sådant steg skulle enligt utskottets mening icke blott lända till skada för bergshanteringen och dess utveckling, utan även, på sätt ovan framhållits, vad den enskilda jorden angår, stå i strid mot den från gammal tid sig härledande uppfattningen angående jordägarens rätt i ifrågavarande avseende, varå den nuvarande gruvlagstiftningen i vårt land vilar. Det torde vara så mycket mindre anledning att nu vidtaga åtgärd i det i oförmälda motion ifrågasatta syftet, som det, om i en framtid fråga skulle uppkomma att omlägga gruvlagstiftningen, såvitt rör jord i allmänhet, för frågans lösning givetvis skulle vara till fördel att kunna bygga på erfarenhet av ett system, vartill beträffande viss jord redan föreligger i de oförmälda propositionerna innefattat förslag.»

I enlighet med utskottets hemställan blev ifrågavarande motion därefter av första kammaren avslagen, varemot andra kammaren utan votering biföll en till utskottets utlåtande fogad, uti motiveringen till förevarande motion åberopad reservation, däri hemställdes, »att riksdagen med anledning av förevarande motion ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, huruvida och under vilka villkor inmutningsrätten må jämväl på enskild mark kunna upphävas och ersättas med ett annat väsentligen på koncession byggt system för tillgodogörande av mineralier med iakttagande tillika av behörig hänsyn jämväl till jordägarens och upptäckarens berättigade intressen».

Utskottet ansluter sig för sin del till den uppfattning, som i fråga om inmutningsrättens upphävande uttalats av 1910 års sammansatta lag- och jordbruksutskott. Utskottet får ock erinra, att sedan år 1902 enligt lagar, som givits för ett år i sänder, varit förordnat, att inom Norrbottens län inmutning å kronojord, som ej under ständig besittningsrätt innehaves eller är till boställe anslagen, får ske endast för kronans räkning. Enahanda inskränkning i inmutningsrätten har gällt även med avseende å Västerbottens och Jämtlands län allt ifrån år 1907. Senast vid innevarande riksdag har i förevarande hänseende antagits en lag med giltighet till den 1 oktober 1915. Såsom skäl till att denna provisoriska inskränkning i inmutningsrätten ansetts böra uppehållas i avvaktan på en definitiv lagstiftnings åstadkommande anförde chefen för justitiedepartementet till statsrådsprotokollet den 24 mars 1911, att på grund av den skillnad i uppfattningen beträffande lämpliga sättet för frågans lösning, som framträtt inom kamrarna vid 1910 års riksdag, föga utsikt syntes finnas att inom närmaste tiden vinna en definitiv

lösning. Därefter har departementschefen till statsrådsprotokollet den 4 april 1913 yttrat, att frågan om vidtagande av ytterligare lagstiftningsåtgärder i ämnet dittills icke kunnat upptagas till behandling med hänsyn till mängden av andra angelägna och maktpåliggande lagstiftningsfrågor, som under de senaste åren varit under arbete i justitiedepartementet. Senast har departementschefen till statsrådsprotokollet den 24 april 1914 anfört, att frågan av enahanda orsak fått anstå.

Då utskottet på grund av vad sålunda anförts icke kunnat förorda motionärens hemställan om införande i lagstiftningen av ett koncessions-system för tillgodogörande av mineralfyndigheter, följer härav tydligen, att icke heller det i motionen framställda yrkandet om antagande av en provisorisk lagstiftning i ämnet kunnat av utskottet tillstyrkas.

Med stöd av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

1:o) att det i förevarande motion under 1) gjorda yrkande icke må av riksdagen bifallas; samt

2:o) att ej heller den under 2) i samma motion gjorda hemställan må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 6 augusti 1914.

På det sammansatta utskottets vägnar:

G. LAGERBJELKE.

Reservationer:

A) Beträffande utskottets hemställan under 1:o)

av herrar *Lindhagen, Stårner, Ingeström, Pettersson* i Södertälje och greve *Hamilton*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

»att riksdagen med anledning av förevarande motion ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i övervägande, huruvida och under vilka villkor inmutningsrätten må jämväl på enskild mark kunna upphävas och ersättas med ett annat väsentligen på koncession byggt system för tillgodogörande av mineralier med iakttagande tillika av behörig hänsyn jämväl till jordägarens och upptäckarens berättigade intressen.»

B) Beträffande utskottets hemställan under 2:o)

av herr *Lindhagen*, som ansett, att utskottet bort hemställa,

»att riksdagen, i anledning av förevarande motion, ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte till nästa riksdag framlägga förslag till en provisorisk lag för det i motionen angivna ändamålet.»
